

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ОСОБИСТІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ СИТУАЦІЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Рень Л.В.

*кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної
роботи та освітніх і педагогічних наук Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна*

Повномасштабне вторгнення росії на територію нашої держави спричинило багато лиха для населення: втрата рідних, житла, роботи, поранення, каліцтва, переживання травматичних подій. Кількість людей, які опинилися у складних життєвих обставинах та потребують соціальної підтримки, значно зросла. Забезпечують надання соціальних послуг населенню, яке цього потребує, фахівці з соціальної роботи, соціальні працівники.

Відповідно до бачення Ф. Парслоу, соціальна робота базується на таких постулатах:

- вірі у цінність кожного людського індивіда;
- вірі у право кожного індивіда на самостійний вибір у житті, що обмежується аналогічними правами іншим індивідів;
- вірі у здатність людини змінюватися.

Окреслене актуалізує питання про необхідність наявності у фахівців соціальної роботи певних особистісних характеристик, серед яких толерантність, прийняття соціального різноманіття суспільства.

Дослідженню структури та механізмів толерантності присвятили свої праці С. Бондирєва, І. Гриншпун, Д. Колесов, М. Мельничук, В. Павленко, І. Федосєєва та ін.; комунікативних аспектів толерантності – В. Бойко, А. Скрябіна; національної, релігійної й расової нетерпимості, ксенофобії – Г. Айзенк, Т. Адорно, М. Боуен, Т. Нельсон та ін. Психологічні аспекти

толерантності були предметом наукових пошуків А. Скок, Г. Олпорта, К. Роджерса та ін.

Відповідно до бачення В. Синявського, О. Сергеєнкової, Н. Побірченко [4], толерантність – характеристика особистості, що проявляється у терпимості до різних поглядів, чужих думок, зовнішніх впливів, у витривалості до несприятливих емоційних факторів, у психічній стійкості за наявності фрустраторів і стресорів.

Зазначимо, що серед етичних принципів діяльності фахівців із соціальної роботи є принцип толерантності. Відповідно до Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи України (2005) він трактується так: «спеціалісти із соціальної роботи є толерантними до різних емоційних проявів клієнтів, мають належний рівень професійної підготовки, за будь-яких обставин зберігають рівновагу, терпимість. Спеціалісти із соціальної роботи приймають проблеми й обставини клієнтів незалежно від їхнього способу життя, поведінки, соціального і національного походження, статі тощо» [1].

Як зазначає Т. Семигіна [5], толерантність є поважливим та гідним ставленням до клієнта, утриманням від критичних суджень. Професійна толерантність фахівця із соціальної роботи вимагає визнання клієнта таким, яким він є, терпимості до нього, уникнення поділу клієнтів на «гарних» і «поганих», «зручних» та «незручних», недопущення того, щоб особисті переконання й цінності впливали на професійне ставлення до клієнта.

На думку Г. Олпорта, толерантність є особистісною характеристикою людини демократичного суспільства, що поєднує знання про себе, відповідальність, почуття гумору, автономність, здатність до емпатії [3]. Серед узагальнених характеристик толерантної особистості дослідник називає такі:

- орієнтація на себе (толерантна людина більш орієнтована на особисту незалежність, менше – на належність до зовнішніх інститутів та авторитетів);
- потреба у визначеності (визнає різноманітність, готова вислухати будь-яку точку зору й відчуває менший дискомфорт у стані невизначеності);

- відносно менша потреба в порядку (толерантна людина менш орієнтована на соціальний порядок, менш педантична);
- здатність до емпатії (схильність давати більш адекватні судження про людей);
- перевага віддається свободі, демократії (для неї не має великого значення ієрархія у суспільстві);
- знання самої себе (толерантна людина добре усвідомлює свої переваги та недоліки й не схильна у всіх бідах звинувачувати оточуючих);
- відповідальність (розвинуте почуття відповідальності, не перекладає відповідальність на інших);
- захищеність (відчуття безпеки та переконання, що з загрозою можна впоратись).

На нашу думку, ситуації невизначеності мають вплив на окреслені вище параметри толерантності як особистісної характеристики фахівця соціальної роботи.

Під невизначеністю розуміють незавершеність процесу сприйняття або пізнання будь-чого, яка проявляється у ситуаціях, коли людина зіштовхується із браком, нечіткістю або суперечливістю інформації, що надходить; нову, складну ситуацію, яка має багато суперечливих інтерпретацій або є нерозв'язною; повну відсутність інформації про способи дії у незнайомій ситуації; сукупність обставин, умов, які характеризуються неповнотою змісту. Психологічний зміст категорії невизначеності, на думку А. Курової [2], має як позитивні, так і негативні аспекти. Так, до негативних аспектів можна віднести проблеми із випереджувальною функцією психіки, що провокує нездатність передбачати динаміку розвитку ситуації, втрату контролю над своїм життям, а до позитивних – можливості множинних виборів. У контексті досліджуваної нами теми звернемо увагу на те, що серед позитивних аспектів ситуації невизначеності є можливість особистісного та професійного розвитку фахівця, його посттравматичного зростання.

Таким чином, ситуація невизначеності, спровокована російською агресією проти нашої держави, впливає на толерантність як особистісну характеристику. Зокрема, толерантність фахівця соціальної роботи детермінується порушеним відчуттям безпеки, зростанням внутрішньої напруги, моральною невпевненістю, ревізією власної системи цінностей. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у виявленні позитивних та негативних аспектів ситуації невизначеності в професійному полі фахівців соціальної роботи.

Список використаних джерел

1. Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1965643-05#Text>
2. Курова А.В. Ситуація невизначеності у парадигмі сучасних викликів суспільства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Психологія». 2021. Випуск 4. – С.51-55.
URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/42633/1/52-.pdf>
3. Павленко В.М., Мельничук М.М. Психологія толерантності особистості (на матеріалі дослідження студентів): монографія. Полтава: ФОП Мирон І.А., 2014. – 244 с.
4. Психологічний словник / авт.-уклад. В.В. Синявський, О.П. Сергєєнкова; за ред. Н.А. Побірченко.
URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5980/3/O_Serhieienkova_IL.pdf
5. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. – 275 с.